

Európska konferencia o informačnej gramotnosti (ECIL) – novšie prístupy a koncepcie

Európska konferencia o informačnej gramotnosti (ECIL) 2014 sa konala v malebnom Dubrovniku v dňoch 20. - 23. 10. 2014. Priniesla mnoho zaujímavých prednášok v nadväznosti na prvú ECIL konferenciu v Istanbule (2013). V duchu otázok o problémoch s organizáciou informácií, pochopením a hodnotením informačných zdrojov sa koncepcia informačnej gramotnosti stáva strešným pojmom a východiskom na budovanie teórií, ale aj praktických služieb a systémov pri riešení problémov využívania informácií. Konferencia je špičkovým podujatím v informačnej vede, z 283 prihlásených príspevkov bolo po recenzovaní prijatých 165. Pozvaní prednášatelia boli významní profesori informačnej vedy a informačnej gramotnosti ako Michael B. Eisenberg, David Bawden, Tefko Saracevic, Bill Johnston, Louise Limberg, Maria Carme Torras-Calve, Sheila Webber, Andrew Whitworth. Obsiahly zborník abstraktov prináša aj úvod Billa Johnstona (Strathclyde University Glasgow), v ktorom uvažuje o rôznych druhoch gramotností (digitálna, vizuálna, zdravotná, mediálna, trans-gramotnosť) a o prepojení s komunitou skúmajúcou informačné správanie. Zdôrazňuje význam informačnej gramotnosti pre informačnú a znalostnú spoločnosť a rôzne nové koncepcie, ako napr. radikálna informačná gramotnosť, zelená informačná gramotnosť, sociokultúrne interpretácie gramotnosti, novšie uhly pohľadu ako informačná gramotnosť menšín, imigrantov či okrajových skupín. Z metodologického hľadiska sa vo výskumoch vyskytuje celá škála metód, často rôzne typy korelácií a kombinácií metód, komparatívne hodnotenie technológií a kurzov, fenomenografia, etnografia, akčný výskum, ale aj bibliometrické analýzy. Inštitucionálny rámec obsahuje univerzity, základné a stredné školy, verejné knižnice, ale aj celonárodné prieskumy. Rozličné skupiny skúmaných používateľov sa sústreďujú na rôzne vekové skupiny, databázy, profesionálne komunity, špeciálne komunity, ale aj otázky autorského práva, nových médií, čítania.

Tradície výskumov a inovácie

Kľúčové prednášky boli zamerané na bilanciu výskumov informačnej gramotnosti, na novšie koncepcie informačnej gramotnosti, ako napr. informačná fluencia a informačná kultúra, a na najnovšie transformačné tendencie pri aktualizácii štandardov informačnej gramotnosti. Napr. v USA prebieha revízia štandardov pre vysokoškolské vzdelávanie (ACRL – Association of College and Research Libraries 2014) smerom k širšiemu chápaniu informačnej gramotnosti ako celoživotnému učeniu. Konferencia mala výraznú medzinárodnú dimenziu, predstavila rôznorodé prístupy a záujmy a prepojenie niekoľkých profesionálnych komunit – od teoretických a výskumných až po praktické workshopy, panelové diskusie, doktorandské fórum, Pecha Kucha prezentácie a postery. Sponzormi konferencie boli aj tento rok UNESCO a IFLA.

Michael Eisenberg predniesol kľúčovú prednášku zameranú na míľniky vo výskume informačnej gramotnosti s dôrazom na procesuálny model Big6. V historickom priereze dokázal užitočnosť procesuálneho prístupu k modelovaniu informačnej gramotnosti, pretože vo využívaní informácií sa vždy stretávame so sériou štádií, od lokácie až po hodnotenie informácií. Otázne je, ako implementovať procesy, aktivity, zručnosti a úlohy pre oblasť riešenia informačných problémov. Tu sa rozširuje konceptualizácia procesov spracovania informácií smerom k relačnému prístupu a vzťahom medzi štádiami/procesmi.

Tefko Saracevic upozornil na nový rámec ACRL pri definovaní a stanovení štandardov pre informačnú gramotnosť v univerzitnom vzdelávaní (ACRL2014 Framework for Information Literacy in Higher Education). História informačnej gramotnosti

v USA vedie až na prelom 19. a 20. storočia. Vývoj názorov na informačnú gramotnosť prebiehal od bibliografických školení cez zručnosti prežitia v informačnom veku až po rámec hodnotenia informačne gramotného jednotlivca. V novšom rámci ACRL2014 sa pojem informačnej gramotnosti ešte rozširuje smerom ku kombinácii repertoáru schopností, procesov a dispozícií, k etickej participácii na učení a vedeckej činnosti až po informačný ekosystém. Otvorenejší rámec výskumu aj štandardov využíva prístup „konceptu prahu“ (Threshold Concept) z pedagogiky. Vysvetľuje sa ako portál, ktorý otvára širší priestor na hľadanie nových prístupov na skúmanie a myslenie o určitých objektoch. Objavujú sa však aj pochybnosti, či je tento prístup dostatočne pragmatický a dá sa testovať empiricky. V širšej koncepcii informačnej gramotnosti v rámci ACRL 2014 sa napríklad zdôrazňuje informácia ako hodnota a vedecká práca ako dialóg, ale aj metakognitívne stratégie a vytváranie zmyslu. Patria sem aj znalostné schopnosti a procesy, metagramotnosť (orientovaná na ciele), dispozície, sebahodnotenie a úlohy.

Novšie koncepcie informačnej gramotnosti – informačná fluencia

Autori prezentovali aj najnovšie trendy vývoja rámca na podporu mediálnej a informačnej gramotnosti v knižniciach. V tejto oblasti sa opierajú o správu IFLA o trendoch a IFLA rámec vývoja po r. 2015 (Maria Carme Torras). Tu sa objavujú aj súvislosti s novými technológiami (napr. biotechnológie, kognitívne technológie) a knižnicami ako aktívnymi prvkami informačných ekosystémov. Mnoho autorov zdôraznilo interdisciplinárne aspekty pri skúmaní informačnej gramotnosti (informačné správanie, pedagogika, prax, výskum informačnej vedy) aj novšie koncepcie informačnej gramotnosti („radikálna“ informačná gramotnosť založená na diskurznej analýze) a dôsledky pre digitálne informačné prostredie a kolaboráciu pri informačnom správaní.

David Bawden tiež naznačil novší trend prístupu k výskumom informačnej gramotnosti na základe koncepcie informačnej fluencie. Vyplýva zo zložitosti koncepcie informačnej gramotnosti ako určitého osobného postoja v dôzrazu na kontext a technologické prostredie. Významnejšie je skôr pochopenie informácií ako zručnosti či kompetencie. Môže obsahovať aspekty potreby vzdelávania a konzultácie a poskytovania informácií až po špecifické typy gramotností a personálnu informačnú gramotnosť.

Dôležitú tému informačnej gramotnosti ako objektu výskumu v napätí medzi rôznymi disciplínami analyzovala Louise Limbergová. Vývoj výskumov informačnej gramotnosti prepája teórie učenia a teórie informačného správania, v súčasnosti s dôrazom na prežívanie fenoménu informačnej gramotnosti a skúsenosť pri vyžívaní informácií. Severská škola si tu vytvorila tradíciu skúmania informačnej gramotnosti ako súčasť informačných potrieb, vyhľadávania a využívania informácií s dôrazom na informačné správanie a informačné praktiky.

Vo výskumoch informačnej gramotnosti sa objavuje aj koncepcia tzv. radikálnej informačnej gramotnosti. Analyzuje dva prístupy, prístup zameraný na rozvoj informačnej gramotnosti s cieľom udržať si ekonomickú úroveň (podľa P. Zurkowského) a alternatívny prístup rozvoja informačnej gramotnosti jednotlivcami a komunitami s cieľom obrany pred mediálnym prostredím. Tento model naznačuje „splnomocnenie“ človeka/komunity v informačnom prostredí. A. Whitworth (University of Manchester) tu extrahoval alternatívny prístup k informačnej gramotnosti založený na dialogickej forme spracovania informácií, fenomenografii a informačnej praxi. Nazýva ho radikálnou informačnou gramotnosťou a znamená redistribúciu autority v informačnej praxi komunit a organizácií.

Aktuálne aspekty výskumov informačnej gramotnosti predstavili Sheila Webber (University of Sheffield) a Bill Johnston. Informačná gramotnosť je identifikovaná ako disciplína v rámci „mäkkých“ vied s takými vlastnosťami ako zložitosť, kumulatívny a iteratívny vývoj. Zdôraznili aj koncepciu transformačného učenia obsahujúcu zmeny ako výsledok vzdelávacej skúsenosti.

Zaujímavú tému kolaboratívneho informačného správania v digitálnom informačnom prostredí z hľadiska informačnej gramotnosti analyzoval Ross Todd (Rutgers University). Zdôraznil kognitívne, sociálne a osobnostné faktory kolaboratívneho učenia a ich podporu technologickými nástrojmi. Uviedol príklady digitálneho priestoru podporujúceho informačné interakcie študentov, skupiny aj učiteľov a školských knihovníkov.

Rôznorodé typy gramotností

Z rôznych typov informačných gramotností sa vynorili také zaujímavé témy ako archívna gramotnosť, gramotnosť v oblasti autorského práva, politická gramotnosť, multimediálna gramotnosť, ale aj vedecká gramotnosť a gramotnosť v oblasti prepojených dát. Niektorí autori uviedli súvislosti s personálnym informačným manažmentom alebo budovaním personálnej bázy znalostí. Vizualná gramotnosť sa definuje ako súbor schopností vyvinutých na interpretáciu a tvorbu vizuálnych správ/objektov. Transgramotnosť bola vysvetlená ako prepojenie informačnej, mediálnej a počítačovej gramotnosti a prepájanie formálnych informačných stratégií a neformálnych digitálnych zručností. V praktických prezentáciách sa overovali rôzne systémy na podporu učenia a informačnej gramotnosti. Analýza kvalitatívnych metód výskumov informačnej gramotnosti priniesla mnoho podnetov na ďalšie výskumy v tejto oblasti (Sabine Cisek). Novšie prístupy k vedeckej informačnej gramotnosti v európskom priestore predstavili Carla Basili a Stephane Goldstein. Zaujímavá bola aj porovnávací štúdia prieskumu informačných potrieb moldavských a nórskech doktorandov (A. Landoy et al., University of Bergen).

Na konferencii som predniesla príspevok o kvalitatívnom výskume informačného správania doktorandov prostredníctvom mapovania informačných horizontov a viedla som sekciu o informačnej gramotnosti a celoživotnom vzdelávaní. Zaujímavé súvislosti sa objavili s témami informačnej krajiny, informačnej kultúry a novými metodológiami pri skúmaní okrajových skupín s vrodenným typom informačného správania (napr. pôvodní obyvatelia). Výraznú tému tzv. „zelených“ knižníc a „zelenej“ informačnej gramotnosti predstavila S. Kurbanoglu (Hacettepe University, Ankara). Hľadajú sa súvislosti medzi informačnou

gramotnosťou a vplyvom na informačné prostredie napr. aj smerom k zlepšovaniu rešeršných stratégií. Navrhuje sa poskytovanie zelených (ekologických) informačných služieb a včlenenie ekologickej udržateľnosti do kurzov informačnej gramotnosti. S tým súvisia aj témy rozvoja etickej informačnej gramotnosti.

Dve panelové diskusie sa zaoberali súvislosťou výskumu a praxe v informačnej gramotnosti. Prvá diskusia riešila napätie medzi teóriou a praxou, ktoré vzniká z rôznych cieľov či očakávaní týchto komúnít (Sheila Webber et al.). Ak praktickí knihovníci preferujú dôkazy o vplyve informačnej gramotnosti na vzdelávanie, teoretici sa snažia pochopiť podstatu informačnej gramotnosti. Problém prepojenia medzi teóriou a praxou súvisí aj s nedostatočným financovaním a vzájomnou komunikáciou. Druhá diskusia (R. Catts, S. Goldstein, J. Secker, G. Walton) riešila aspekty prenositeľnosti informačnej a dátovej gramotnosti cez hranice vysokoškolského vzdelávania. Diskutovalo sa o sieti organizácií a profesionálov vo Veľkej Británii – Research Information and Digital Literacies Coalition (RIDL), ktorá sa snaží prepojiť univerzity a zamestnávateľov, poradenstvo v kariére či akreditácie z aspektov informačnej gramotnosti. Túto iniciatívu v súčasnosti nahradila koalícia InformAll (<http://www.informall.org.uk>) spájajúca organizácie a jednotlivcov v podpore informačnej gramotnosti a výmene know-how medzi expertmi (knihovníci, učitelia, informační manažéri, spoločnosti, organizácie, konzultanti, zamestnávatelia, neziskové organizácie a i.).

Celkovo konferencia splnila odborné ciele a priniesla mnoho nových podnetov aj poznatkov súvisiacich s výskumami informačnej gramotnosti na medzinárodnej úrovni. Univerzita v Zagrebe zorganizovala konferenciu na výbernej úrovni, teoretické prednášky sa kombinovali s praktickými prezentáciami, bol zorganizovaný doktorandský seminár aj postery a dve panelové diskusie. Príspevky budú publikované v zborníku z konferencie vo vydavateľstve Springer, na konferencii bol publikovaný zborník abstraktov.

Svet informačnej gramotnosti je pestrofarebný a rôznorodý, trendom je však spolupráca na úrovni teórie aj praxe a na úrovni viacerých disciplín s dôrazom na interkultúrne kontexty. Mnohé úrovne a tváre informačnej gramotnosti prejavujúce sa vo výskumoch kontextov sa odzrkadľujú v prepojení viacerých gramotností a určovaní súvislostí multigramotnosti až smerom k informačnej gramotnosti v pracovných procesoch. Smer tejto cesty je podpora informačnej gramotnosti a celoživotného učenia pre digitálnu občiansku spoločnosť.

prof. PhDr. Jela Steinerová, PhD.

steinerova@fphil.uniba.sk

(Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, KKIV)